

INFORMACE

Parlamentní knihovna míří na Letnou

Zdeněk A. Tichý

Národní knihovna ČR

zdenek.tichy@nkp.cz

V novostavbě Národní knihovny, jejíž podoba se nyní rodí v ateliérech architektů, získá vlastní zázemí rovněž Parlamentní knihovna. Její hlavní adresa sice zůstane pochopitelně i nadále přímo v Poslanecké sněmovně ve Sněmovní ulici, ale do budovy na Letenské pláni bude moci přestěhovat depozitář a studovnu ze stísněných a dávno již nevyhovujících prostor objektu Rádía Svobodná Evropa, respektive někdejšího Federálního shromáždění. „Problém spočívá v tom, že náš depozitář byl vyprojektován a postaven na přelomu šedesátých a sedmdesátých let minulého století. A dimenzován byl s rezervou na čtvrt století, která již vypršela,“ objasňuje situaci Karel Sosna, ředitel Parlamentní knihovny. „Takže my jsme na tom prostorově v podobné, ne-li horší situaci jako Národní knihovna. Přestěhování do budovy s dostatečnou kapacitou je pro nás otázkou skutečně existenční. Současné stavební dispozice nám navíc ani neumožňují, abychom fungovali jako skutečně otevřená parlamentní knihovna. Depozitář je umístěn v klimatizovaném suterénu, který byl vyprojektován jako skladiště. Se současnou otevřeností parlamentních fondů za tehdejšího režimu samozřejmě nikdo vůbec nepočítal. A tak máme pouze v přízemí k dispozici miniaturní studovnu pro tři uživatele.“

Dvojjediná role knihovny

Počátky Parlamentní knihovny sahají až do rakouské monarchie – v roce 1857 vznikla v Praze knihovna Zemského správního výboru pro Čechy, která sloužila rovněž poslancům Sněmu zemí Koruny české. Ta obsahovala spisy z právní a státní vědy a zákonodárnou a správní literaturu. Po vyhlášení Československé republiky v roce 1918 se stala základem pro založení knihovny Národního shromáždění, která v roce 1920 získala i několik stovek svazků z likvidace vídeňské parlamentní knihovny a administrativní knihovny ministerstva vnitra. Její fond se velmi rychle rozrůstal a kupříkladu v roce 1939 obsahoval již 123 000 svazků. Ze začátku se rozšiřoval zejména nákupy na knižním trhu a od roku 1935 měla knihovna právo vyžádat si povinný výtisk. V roce 1964 bylo nařízení změněno vyhláškou na právo povinného výtisku oborového. Dalším způsobem získávání literatury byla výměna publikací, kterou byla knihovna pověřena v rámci celého státu usnesením ministerské rady z roku 1920 ve smyslu „Úmluvy o mezinárodní výměně úředních dokumentů a vědeckých a literárních publikací“, k níž československá vláda přistoupila v roce 1921. Sledovala, shromažďovala a zpracovávala tehdy zákonodárnou a parlamentní literaturu 27 států. Od vytvoření československé federace v roce 1968 až do jejího rozpadu v roce 1992 byla knihovnou Federálního shromáždění a po vzniku České republiky se stala Parlamentní knihovnou, která je k dispozici především poslancům

a senátorům obou komor Parlamentu ČR. A v polovině devadesátých let se přestěhovala z bývalého Federálního shromáždění přímo do budovy parlamentu ve Sněmovní ulici.

Do nových prostor se ovšem vešla pouze malá část jejího fondu. „Zhruba 200 000 dokumentů vydaných od 15. století do současnosti je skryto v našem depozitáři,“ upozorňuje Karel Sosna. „Chceme se proměnit v parlamentní knihovnu, která pracuje tak, jak je to v demokratických státech zvykem. Parlament musí být co nejprůhlednější a co nejprístupnější. A to samé platí i o jeho institucích. Parlamentní knihovna zajišťuje přísun informací dovnitř parlamentu svým klientům – poslancům, senátorům, jejich asistentům a dalším pracovníkům. A zároveň zásobuje informacemi o činnosti parlamentu veřejnost. V tom spočívá podstata její dvojjediné role, která ji odlišuje od ostatních knihoven. K tomu, abychom mohli takovou roli co nejúspěšněji plnit, je ale třeba klasický depozitář vyměnit za otevřenou studovnu. Jenže ani na Malé Straně, ani nikde jinde na Praze 1 jsme během uplynulých deseti let nenašli vhodné prostory. Potřebujeme totiž minimálně 1,5 tisíce metrů čtverečních, abychom kultivovaně a na úrovni zprostředkovali veřejnosti naše informační bohatství. Proto jsme přivítali záměr Národní knihovny a spojili jsme s ní své síly – nová budova na Letné představuje velkou šanci i pro nás.“

Od Přemyslovců k digitální knihovně

Parlamentní knihovna je ve svém oboru výlučná i složením literatury, kterou v ní čtenáři vyhledávají. Shromažďuje tituly z oboru právních a politických věd, moderních dějin, filozofie, sociologie, ekonomie či kultury, jádrem jejího knižního fondu jsou však česká parlamentária a Sbirka zákonů od 2. poloviny 19. století do současnosti. Ve výběru pak v ní najdete rovněž parlamentária a zákony z osmnácti zahraničních parlamentů. Parlamentní knihovna je zároveň depozitní knihovnou OSN a uchovává vybrané publikace některých významných mezinárodních organizací, například Meziparlamentní unie. Spolu s Parlamentním institutem buduje Centrum pro evropské právo, které slouží k podpoře harmonizace práva České republiky s právem Evropské unie.

Samotná historická část fondu pak byla dokonce v roce 2000 prohlášena ministerstvem kultury podle zákona o památkové péči za kulturní památku.

Přehled originálů stenografických záznamů zasedání Říšského sněmu a sněmů zemských Habsburské monarchie, které jsou uloženy v Parlamentní knihovně

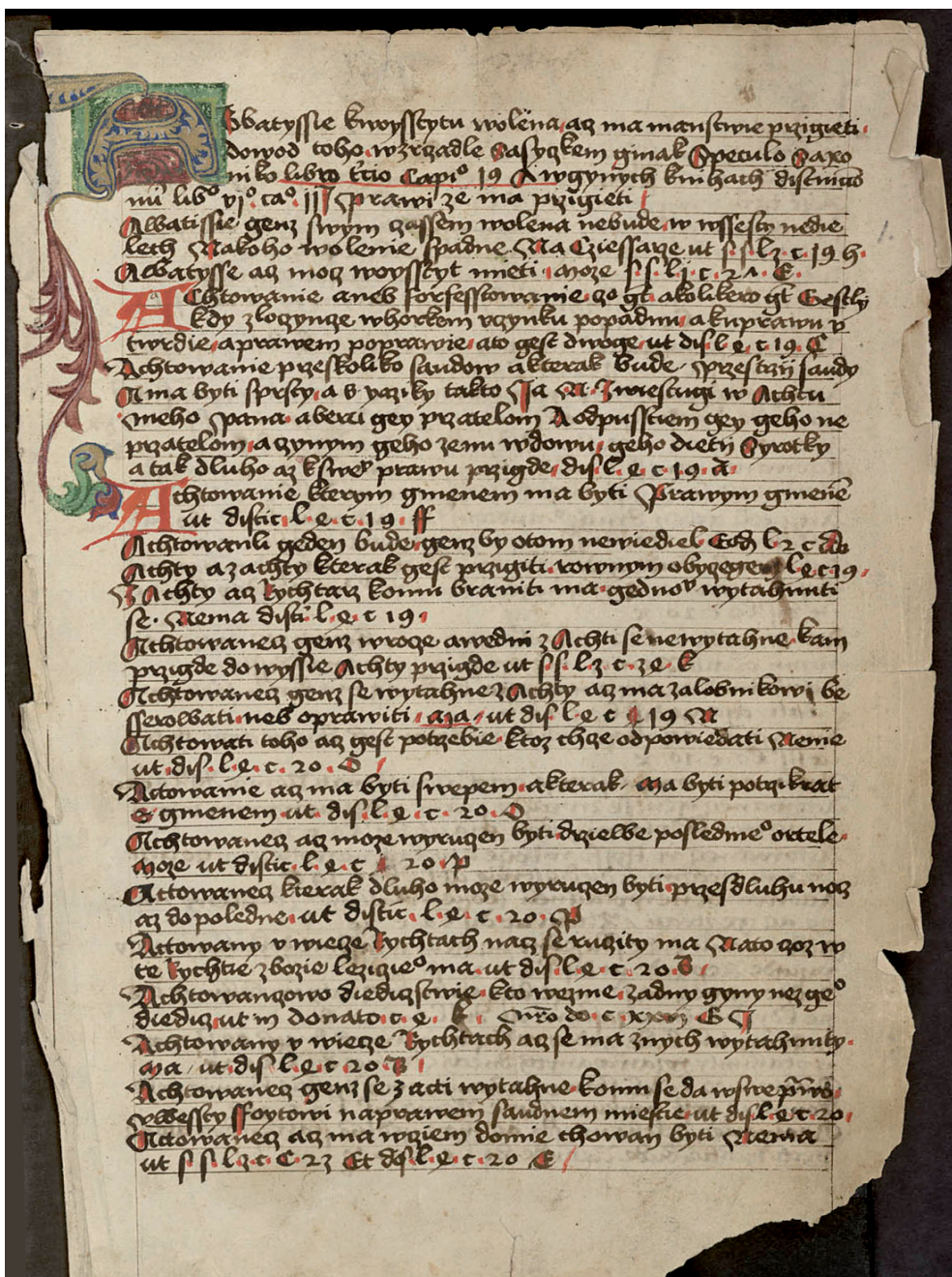
Říšský sněm	Poslanecká sněmovna	1861–1917
	Panská sněmovna	1861–1918
Uherský sněm	Poslanecká sněmovna	1865–1915
	Panská sněmovna	1865–1915
Zemské sněmy	Bosna a Hercegovina	1910
	Bukovina	1863–1909
	Dalmácie	1864–1912
	Halič	1863–1913
	Korutany	1863–1914

Zemské sněmy – pokrač.	Krajina (Lublaň)	1863–1910
	Přímoří-Gorica	1863–1912
	Morava	1861–1914
	Dolní Rakousy	1863–1913
	Horní Rakousy	1863–1914
	Solnohradsko	1863–1913
	Štýrsko	1863–1914
	Terst	1864–1902
	Tyroly	1863–1914
	Vorarelberg	1878–1913
Český zemský sněm		1526–1611 (přetisk) 1861–1913

V rámci uchování a zpřístupňování svých fondů zahájila Parlamentní knihovna již v devadesátých letech dvacátého století jejich digitalizaci. Jedním z nejdůležitějších úkolů, který před ní v této oblasti stojí, je digitalizace bezmála milionu stran parlamentních jednání. Prvním projektem se stala v roce 1995 *Digitální knihovna Český parlament*, jež se o sedm let později proměnila ve *Společnou česko-slovenskou digitální parlamentní knihovnu* (<http://www.psp.cz/eknih>). Při digitalizaci starších parlamentárií se totiž ukázalo, že je praktické dokumenty připomínající společné dějiny obou národů zkoumat v jednom celku. Konečná podoba této digitální knihovny by měla obsahovat elektronickou formu úplných textů parlamentních tisků (tj. návrhů zákonů včetně důvodových zpráv a usnesení), těsnopiseckých zpráv (tj. doslovných záznamů ze všech jednání a hlasování) a dalších parlamentárií od roku 1848 až do současnosti.

Druhý projekt nazvaný *České sněmy* byl zahájen v roce 2005 a týká se sněmovních materiálů před rokem 1848. Díky postupující digitalizaci jsou již dnes četné historické materiály, zápisy a články z českých zemských sněmů zhruba od 11. do 19. století dostupné na webovské stránce Parlamentní knihovny <http://www.psp.cz/eknih/snemy>. „Najdete tady Břetislavova dekreta z roku 1039, dokumenty sněmů z husitské doby – zjistíte z nich třeba i to, kdo se zastal Jana Husa, v dalších se dočtete o vztahu Panské jednoty k Jiřímu z Poděbrad a jiné jsou zase pozoruhodným svědectvím z doby absolutismu. Každý je svým způsobem vzácný a výjimečný i překvapivý,“ soudí ředitel knihovny. „Pro mě, jako občana této republiky a potomka všech předků, kteří utvářeli českou státnost, je to nesmírně zajímavé a povzbudivé čtení.“ V konečné podobě by zde měly být umístěny v elektronické podobě všechny základní dokumenty sněmovní, ústavní a státoprávní povahy z těchto historických období:

- Počátky českého sněmovnictví a jeho vývoj do začátku 15. století
- České sněmy v době husitské do poloviny 15. století
- České sněmy v období stavovské monarchie do počátku 17. století
- České sněmy v období habsburského absolutismu do roku 1848

Práva saská patří k nejcennějším historickým dokumentům ve fondech Parlamentní knihovny.
Foto: Parlamentní knihovna

„Při digitalizaci obou projektů postupujeme hnízdovým způsobem,“ komentuje postup Karel Sosna. „To znamená, že si vybíráme klíčové momenty v českých dějinách a digitalizujeme materiály sněmovní nebo parlamentní, které se jich týkají, protože v jejich případě předpokládáme větší zájem odborné i širší veřejnosti. A časem a podle finančních možností mezery mezi těmito historickými mezníky zaplňujeme.“ Texty jsou v digitální knihovně zveřejňovány v češtině, němčině či latině – na komfort překladů do češtiny a přepisů do současného jazyka už Parlamentní knihovna nemá potřebné kapacity. Vzhledem k tomu, že OCR programy přečtou texty psané starým švabachem nebo kurentem jen s velkými obtížemi, jsou tyto dokumenty kromě v HTML nebo XML formátu vystaveny i jako digitální obrázky. Parlamentní knihovna ostatně vstoupila do Manuscriptoria, jehož prostřednictvím zpřístupňuje cenné historické dokumenty badatelům v původní podobě.

Jak dlouho digitalizace parlamentních fondů potrvá, to se podle ředitele Parlamentní knihovny nedá dost dobře odhadnout. „Když jsme začínali s projektem Digitální knihovna Český parlament, měli jsme velké oči. Říkali jsme si, že tak během tří až pěti let budeme mít veškeré materiály od roku 1992, tzn. od zániku federace, do roku 1848 zdigitalizovány. Ještě nám ale chybí některá volební období Českého zemského sněmu z osmdesátých a devadesátých let 19. století, chybí nám i Moravský zemský sněm, Slezský zemský sněm... Bude to práce ještě na mnoho let.“ Navíc zdaleka ne všechny historické listiny týkající se české státnosti ovšem najdete přímo v Parlamentní knihovně. Mnohé z důležitých dokumentů jsou v Národním archivu, Národní knihovně nebo v Národním muzeu, se kterými musí knihovna úzce spolupracovat.

Mezi výjimečné tituly, které se již dočkaly své digitalizace, patří kupříkladu rukopis *Práva saská* (<http://www.psp.cz/kps/knih/prawa/prawa.htm>), který je sestaven z několika dobových právních knih a řadí se mezi nejstarší a nejuplněnější české překlady německých pramenů saského (magdeburského) městského práva. Rukopis byl pořízen městským písařem Jakubem Koženým z Krbova v letech 1469–1470 v Litoměřicích a patří mezi nejdůležitější právní knihy, jejímiž zemskými a lenními zákony se neřídily jen Litoměřice a další města země Koruny české, ale ve své době i celá Lužice a Slezsko.

Poslanci na webu

Parlamentní knihovna je ovšem pozoruhodná i tím, jak se jí daří spojovat historii se současností. Uživatel si tak například na webu přečte, o čem mluvili poslanci na prvním říšském sněmu v roce 1849. Zároveň si ale na několik kliknutí může najít, co poslanec, kterému dal hlas v posledních volbách, říkal před dvěma hodinami. „V tom jsme i ve světě hodně oceňováni,“ říká s pýchou ředitel knihovny. „Zájem veřejnosti o naši digitální knihovnu je velký a stále stoupá. Zaznamenáváme kolem tří tisíc vstupů denně a několik desítek tisíc měsíčně.“

Fondy Parlamentní knihovny jsou sice pečlivě zdokumentovány, ale přesto i zde pamatuje Karel Sosna překvapivé objevy. Jako ten, který se týkal události v srpnu 1968: „Součástí parlamentárií v knihovně shromážděných jsou i stenografické, doslovné zápisy ze všech sněmů a parlamentů, které se sešly na našem území z jednání od

roku 1861 do současnosti. Když jsem ale přišel do Parlamentní knihovny v roce 1990, tak jsem zjistil, že v srpnovém týdnu, kdy nás přepadla vojska Varšavské smlouvy, je místo doslovného zápisu uloženo pouze stručné oznámení o tom, že se konala schůze, kdo promluvil a že se vydala ta a ta rezoluce. A podrobný zápis dokumentující, co kdo řekl a jak kdo hlasoval, zmizel. Naštěstí se zachoval záznam z jednání na magnetofonové pásce, kterou tehdejší vedoucí archivu Národního shromáždění PhDr. František Cigánek schoval u sebe doma. A po 17. listopadu 1989 nechal nahrávku přepsat, Ústav soudobých dějin vydal o srpnové schůzi parlamentu knihu a doslovný zápis se stal opět součástí naší knihovny.“

Dosavadní spolupráci s Národní knihovnou na přípravách výstavby nové budovy na Letné si ředitel Parlamentní knihovny pochvaluje. V plánovaném objektu bude jeho instituce separátním segmentem, pod vlastní správou, který by měl ovšem být integrálně propojen s provozem v ostatních částech budovy. Knihovna má i dobrou dostupnost z hlediska potřeb uživatelů v obou komorách parlamentu. „Důležité je, že jsme získali podporu vedení Kanceláře i politického vedení sněmovny, za naše plány se postavili poslanci kulturního a rozpočtového výboru a investiční záměr podpořila i celá Poslanecká sněmovna,“ konstatuje Karel Sosna. „Jsme na dobré cestě a věřím, že projekt dovedeme s Národní knihovnou společně do úspěšného konce.“